

**ГУМАНІСТИЧНЕ СВІТОВІДЧУТТЯ У ПРОЗІ
М. ВІНГРАНОВСЬКОГО**

Малиш Ірина

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ І. СТИЛЬОВІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОЗИ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО.....	8
1.1. Продовження традицій української ліричної прози в малих епічних жанрах шістдесятників.....	8
1.2. Еволюція стилю у малій прозі письменника.....	17
Висновки до розділу	25
РОЗДІЛ ІІ. ОБРАЗИ-ДОМІНАНТИ ЯК МАРКЕРИ ГУМАНІСТИЧНОГО СВІТОВІДЧУТТЯ У ПРОЗІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО.....	28
2.1. Проблема гуманістичної рефлексії світу дитинства.....	28
2.2. Химерні образи та їх зв'язок з національною ментальністю.....	39
2.3. Гуманістичний образ митця та роздуми письменника про призначення мистецтва.....	47
2.4. Образи дітей війни як втілення гуманістичної концепції автора...	50
Висновки до розділу	64
РОЗДІЛ ІІІ. ОСОБЛИВОСТІ ВИВЧЕННЯ ТВОРЧОСТІ М. ВІНГРАНОВСЬКОГО У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ.....	67
Висновки до розділу	73
ВИСНОВКИ.....	76
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	80

ВСТУП

Актуальність дослідження. Визначальна роль шістдесятництва у культурному житті України II пол. XX ст. дає підстави для твердження, що це покоління викликало хвилю соціальної активності суспільства і обумовило появу та взаємовпливи у національній культурі нових художніх явищ, напрямів і стилів, розширення кола тем, поглиблення і загострення проблематики і мистецького пошуку в літературі. Нове покоління митців несло з собою оновлені художні прийоми, ліричну стихію, специфічний погляд на життя. Це було утвердження нової художньої концепції людини. Йдеться про зміну канону, перегляд моральних і естетичних орієнтирів, запровадження іншої системи критеріїв гуманності й художності.

Незважаючи на численні розвідки, присвячені вивченню літературної творчості 60–70-х років XX ст. («Діалектика художнього пошуку: Літературний процес 60–80-х рр.» В. Дончика; «Грані сучасної прози», «Художня умовність в українській радянській прозі» А. Кравченка; «Українська повоєнна поезія та ін.» М. Ільницького), цей період у розвитку української літератури досліджений ще недостатньо.

Багатогранність творчої діяльності М. Вінграновського, яскравий його поетичний дебют і стрімкий тріумфальний злет саме в царині призвели до того, що прозовий набуток письменника певною мірою був недооцінений критиками. Якщо поетичний доробок митця був досить ретельно проаналізований М. Жулинським [30], В. Дончиком [29], М. Ільницьким [33, 34, 35], І. Дзюбою [24, 25], Т. Салигою [52, 53], В. Моренцем [47, 48], В. Базилевським [3], Л. Талалаєм [61, 62], Л. Кужільною [41] та іншими літературознавцями і колегами по перу, то стосовно прозових творів дослідники досить часто обмежувалися лише констатацією факту появи того чи іншого твору чи стислими коментарями. Оцінюючи прозу М. Вінграновського, критика писала про її аналітизм, який дозволяє авторові

заглиблюватись у соціальну психологію своїх героїв, у сфери морально-етичні тощо. Можна спостерігати, як автор мовби розкладає життя своїх героїв, їх поведінку на ряд окремих, самостійних, але психологічно значимих елементів.

Варто заакцентувати увагу на тому, що проза М. Вінграновського писалася паралельно з поетичними творами, активною режисерською та акторською діяльністю, тому не дивним у ній є взаємопоєднання різних стильових принципів, характерних для лірики, епосу, кінематографії. Однією з найсуттєвіших ознак його прози є поетизація, ліризація дійсності. Як слушно відзначив В. Моренець, сюжети прозових творів М. Вінграновського «мають відносно подієву основу і рухаються перебігом почуттів, якими щедро наділяється все довкілля, фантазією митця сполучуване в єдиний, самому собі зрозумілий, хоч і далеко не ідилічний світ» [47, с. 821].

Проблеми підходів до вивчення функціонування тих чи інших художніх напрямів в українській літературі XX століття та їх зображально-виражальних засобів залежить від авторського бачення, співвідношення позицій автора і героя, їх просторово-часова орієнтація, мова автора і мова героїв та їх вплив на поетику образів.

Ці питання частково піднімалися як в класичному, так і в сучасному літературознавстві. Дослідники у своїх працях вирішували проблеми співвідношення «образу автора» і «образу оповідача», стосунків між автором і героєм, автором біографічним (автором конкретною людиною) і автором як спостерігачем над власним баченням світу. Ними розглядалася і проблема присутності автора у різних родах літератури, зокрема у ліриці.

Один із різновидів ліричної течії, а саме лірико-імпресіоністичну прозу XX ст., тенденції її розвитку розкриває у своєму дослідженні «Українська імпресіоністична проза» В. Агеєва [1].

Лірико-романтичний різновид українського романного епосу 60–70-х рр. XX ст. розглядає у своїй праці «Еволюція справжня і мнима»

А. Кравченко. Причому біля джерел даної стильової течії він ставить Ю. Яновського, О. Довженка, М. Стельмаха, О. Гончара.

В умовах російсько-української війни вкрай важливими є питання гуманізму. Вони особливо виразні у творчості М. Вінграновського, який зазнав тяжких випробувань як дитина війни, про що неодноразово писав у своїх прозових творах. Гуманістичний струмінь його творчості спрямований проти воєнної агресії і є особливо актуальним у наш час. Прозова творчість М. Вінграновського опирається на традиції його попередників, водночас простежується оригінальний неповторний авторський голос, відчутна його гуманістична, моральна складова, на чому у роботі зацентована увага, що й визначає *актуальність* нашого дослідження.

Метою роботи – розглянути образи-домінанти на тлі гуманістичної традиції антропоцентризму (філософське вчення, згідно з яким Людина є центром Всесвіту і найвищою ланкою усіх подій, що відбуваються у світі) шістдесятників та в межах теми війни, теми мистецтва й тематики космізму.

Мета, об'єкт і предмет дослідження зумовили необхідність виконання таких **завдань**:

- визначити теоретичною основу дослідження й обрати основні методи дослідження;
- конкретизувати зміст ключових термінів, зокрема «образ автора», «лірична проза», «ліричний герой», «естетичний ідеал», «образи-домінанти», «маркери світовідчуття», які є визначальними для виконання дипломної роботи;
- дослідити традиції і новаторство ліричної прози М. Вінграновського;
- проаналізувати повісті та новели М. Вінграновського з метою виявлення у них художніх засобів розкриття домінантних образів, що стали маркерами його гуманістичного світовідчуття;
- звернути увагу на еволюцію ключових образів у прозі письменника, що набувають ознак філософської заглибленості;

– визначити характерні особливості вивчення творчості письменника у закладах загальної середньої освіти.

Об’єктом дослідження стали оповідання та повісті М. Вінграновського, створені в 60–70-х рр ХХ ст.

Предметом дослідження є образи-домінанти як маркери (розпізнавальні знаки, докази, підтвердження провідної ідеї) гуманістичного світовідчуття у прозі М. Вінграновського.

Методи дослідження. Визначені завдання дипломної роботи зумовили вибір основних методів дослідження. Для визначення і з’ясування джерел творчості М. Вінграновського використано *біографічний* метод дослідження. Визначальні риси людської поведінки, осмислити гуманістичну складову образів-психотипів допомагає розкрити *психологічний* метод. Використання *генетичного* методу дозволило з’ясувати особливості малої прози М. Вінграновського. *Наратологічний* метод застосовано до вивчення специфіки образу оповідача в жанрових модифікаціях новелістики письменника.

Теоретико-методологічну основу дослідження склали праці Т. Салиги «Микола Вінграновський: літературно-критичний нарис» [53], В. Агеєвої «Українська імпресіоністична проза» [1], І. Дзюби «Духовна міра таланту» [25], В. Моренця «Свобода поезії і поезія свободи» [35]. Крім того, в роботі використано термінологічні літературознавчі енциклопедії і словники [43].

Наукова новизна дипломної роботи полягає у дослідженні гуманістичної сутності малої прози М. Вінграновського як складника його творчо-мистецького мислення. Вперше проаналізовано повісті та новели М. Вінграновського з метою виявлення у них художніх засобів розкриття домінантних образів, які визначають маркери його гуманістичного світовідчуття і світосприймання. Гуманістичні чинники прозотворчості письменника проаналізовано у площині філософської заглибленості у

внутрішній світ головних героїв. Робота є авторським баченням гуманістичної самосутності М. Вінграновського.

Практичне значення дослідження полягає в тому, що її основні положення можуть бути використані під час читання шкільного курсу лекцій з історії української літератури про основні тенденції розвитку української прози XX століття, при створенні літературного портрету М. Вінграновського на уроках української літератури, при написанні системи уроків, присвячених творчості митця, при формуванні програм вибіркових дисциплін, факультативних занять.

Апробація роботи. Матеріали дипломної роботи було апробовано на звітній науковій конференції студентів та магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2022 р.).

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів із підрозділами, висновків, списку використаної літератури. Загальний обсяг дипломної роботи становить 83 с., з них 79 – основного тексту.

ВИСНОВКИ

Складна еволюція письменника, яку засвідчив його прозовий доробок, дозволяє визначити місце митця у літературному дискурсі др. пол. XX ст. Отже, основними аспектами, що сформували традиції, на які спиралася лірична проза 60-х років до тієї пори, коли в неї органічно вплелася проза М. Вінграновського, були:

- Психологізм, що відбиває передусім почуття дитячої душі. Визначальне місце у прозі набуває особистісне начало. Посилена увага до почуттів призводить до того, що сюжет рухається не скільки подієвим рядом, скільки настроєм;

- Потяг до краси, прямування до ідеалу, благоговіння перед високим, вміння виводити свої ідеали на рівень Вічності, Неба, Космічного універсуму. В той час як у реальному житті панують зло, жорстокість, помста, є свято високих і чистих помислів дитячих. Ця духовна перемога добра над злом визначає гуманістичне навантаження образів митця.

- Високий рівень гуманістичної загальнолюдської проблематики;

- Активне використання фольклорних мотивів: це і втілення казкових елементів, і пісенної структури, і тлумачення дійсності з точки зору народної моралі, міфології;

- Умовність зображуваного, символізація та гіперболізація дійсності;

- Драматизм авторського світовідчуття, який і спонукав письменника перетворювати жорстоку реальність ліричними засобами на добро і красу. Це пояснює і умовність зображуваного, і високий рівень гуманістичного наповнення творів.

- Художню складову таланту М. Вінграновського критики І. Дзюба, В. Моренець, М. Слабошпицький, Т. Салига розглядають як явище, зумовлене загальним поживавленням суспільно-політичної атмосфери, тому її аналіз у контексті творчості М. Бажана, А. Малишка, прозового доробку

О. Ільченка, О. Гончара, Григорія Тютюнника, М. Стельмаха, О. Довженка цілком виправданий. Говорячи про попередників М.Вінграновського, І. Дзюба виводить генезу стилю Вінграновського як сплав лірико-психологічного, драматичного й химерно-казкового, авантюрного від Майка Йогансена та його «Подорожі ученого доктора Леонардо і його майбутньої коханки Альцести у Слобожанську Швейцарію», «Неймовірних авантур дона Хосе Перейра у херсонському степу» та Ю. Яновського, його романи «Чотири шаблі», «Вершники». Поза тим, йдеться про митця, який, на тлі речників сучасності, котрим бракує внутрішнього спокою, постає благородно врівноваженим. Однією з причин такої душевної організації І. Дзюба назвав глибоку, органічну народність і національність.

М. Вінграновський-гуманіст відобразив світ дитини глибоко і цікаво, водночас спостерігаючи за психологічною, соціальною, філософською еволюцією дитячої свідомості, вивчаючи специфіку стосунків дитини у складному світі дорослих, ставлячи її перед необхідністю вирішення важливих і актуальних проблем буття, серед яких особливо виділимо екологічну («Сіроманець»), дитина і війна («Бинь-бинь-бинь»), дитина і світ природи («Первінка», «Літньої ночі»). При цьому він насажив прозові тексти поетичною емоційністю, символіко-метафоричною образністю, притаманною дитячому світосприйняттю, виявив гостроту спостереження, в якій реальне і казкове злиті воедино («Скриня»). Скриню вважаємо одним із домінантних образів-символів М. Вінграновського, про що свідчить і назва твору. Здавна в українських родинах у скрині складали все найдорожче, все те, що потім передавалося у спадок дітям та онукам. Скриня символізує мудрість, яку накопичував віками народ, це ті його уявлення про світ, які заклали основу українського менталітету. Створена у новелі «Скриня» міфологема про зміну пір року, про перехід смерті у життя, про пошуки кожної живої істоти на землі рівної собі пари є внеском М. Вінграновського в національну художню скриню-скарбницю.

У новелі «Літньої ночі» актуалізовано образи роду, козацької історії, близької та болючої історії війни з фашистами, в якій вічним героєм лишився батько маленького персонажа твору та природа рідної Батьківщини, що стали духовними джерелами формування творчої та національно свідомої особистості дитини. Дитина і війна – це, мабуть, найсуттєвіша площина прози М. Вінграновського, де відбуваються складні соціально-психологічні драми, формуються характери його героїв. Навіть за найжахливіших обставин діти війни не розгублюють тих високоморальних якостей, що успадкували від батьків.

Образ митця є також домінантним у творчості М. Вінграновського. Митець-людина, наділена особливим чуттям світу, здатна розуміти мову природи та мову тварин. Він волею Божою перетворює творчу енергію космосу й природи в земному житті, відкриває людям тайни буття. У творах «Не дивись мені в спину» та «В глибині дощів» утверджуються нові духовні цінності, які так самовіддано захищали шістдесятники: митець несумісний зі світом фальші й різного роду фальсифікацій, мусить бути завжди собою й перевіряти себе на справжність у світі природи, керуватись у своїх діях не респектабельністю, яку дає професія письменника, а чистотою власної душі. Твори сприяли гуманізації суспільства 60–70-х років і є актуальними для сьогодення.

У характері малих героїв автор актуалізував творче і добре начала, радість відкриття світу. У творах митця реалізовано культ батька, що забезпечило їх життєву правду і високу моральність. Почуття роду, родинності, сім'ї священні для Вінграновського. Він близький до кращих образів такого типу в літературі ХХ ст. («Волинь» У. Самчука, «Зачарована Десна» О. Довженка, «Щедрий вечір» і «Гуси-лебеді летять» М. Стельмаха).

Творчість М. Вінграновського уведена у програми з української літератури в закладах середньої загальної освіти. У п'ятому класі здобувачі освіти вивчають повість «Сіроманець», в одинадцятому – поезію «У синьому небі я висіяв ліс», ліричний твір про всеперемагаючу вічну любов.

Твори М. Вінграновського означені людиноцентричною проблематикою, сповідують вічні духовні цінності – добро, справедливість, людяність, вміння прийти на допомогу. Персонажі М. Вінграновського наділені високими моральними цінностями, несуть відповідальність за свої дії і вчинки. Для глибшого розуміння гуманістичного світовідчуття письменника пропонуємо на уроці позакласного читання у шостому класі текстуально вивчати оповідання оповідання «Первінка».

Творчість М. Вінграновського уведена у програми з української літератури в закладах середньої загальної освіти. У п'ятому класі здобувачі освіти вивчають повість «Сіроманець», в одинадцятому – поезію «У синьому небі я висіяв ліс», ліричний твір про всеперемагаючу вічну любов. Твори М. Вінграновського означені людиноцентричною проблематикою, сповідують вічні духовні цінності – добро, справедливість, людяність, вміння прийти на допомогу. Персонажі М. Вінграновського наділені високими моральними цінностями, несуть відповідальність за свої дії і вчинки. Для глибшого розуміння гуманістичного світовідчуття письменника пропонуємо на уроці позакласного читання у шостому класі текстуально вивчати оповідання оповідання «Первінка».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Агеєва В. Українська імпресіоністична проза : монографія. Київ, 1994. 160 с.
2. Антонішин С. Я вас люблю. Роздуми над поезією М. Вінграновського. *Київ*. 1992. № 7. С. 117–118.
3. Базилевський В. Маршал Вінграновський. *Кур'єр Кривбасу*. 2005. № 12. С. 157–167.
4. Бахтіарова Т. Філософська рецепція буття в урбаністичній ліриці М. Вінграновського. *Південний архів. Філологічні науки*: Зб. наук. праць. Вип. XXXV. Херсон : Видавництво ХДУ, 2006. С. 4–10.
5. Бахтіарова Т. Образи-домінанти як маркери гуманістичного світовідчуття в поетичній творчості М. Вінграновського. *Науковий вісник Миколаївського державного університету* : Зб. наук. праць. Миколаїв : МДУ, 2007. Вип. 14. С. 6–11.
6. Белега Ю. Ідеали, проблеми, характери. *Вітчизна*. 1965. № 12. С. 147–149.
7. Білоцерківець Н. На срібнім березі (М. Вінграновському – 60). *Українська культура*. 1996. № 11. С. 4–5.
8. Бур'ян Л. Наш земляк М. Вінграновський (література рідного краю). *Дивослово*. 2009. № 3. С. 40–42.
9. Вінграновський М. Атомні прелюди. Поезії Київ : Радян. письмен., 1962. 118 с.
10. Вінграновський М. Київ : [Поезії]. Київ : Дніпро, 1982. 156 с.
11. Вінграновський М. Губами теплими і оком золотим : [Поезії]. Київ : Радян. письмен., 1984. 62 с.

- 12.Вінграновський М. В глибині дощів : [Повісті, оповідання]. Київ : Радян. письмен., 1985. 255 с.
- 13.Вінграновський М. Кінь на вечірній зорі : [Повісті. Для середнього та старшого шкільного віку]. Київ : Веселка, 1987. 197 с.
- 14.Вінграновський М. У неквапи білі лапи. Оповідання та вірші. Для дошкільного і молодшого шкільного віку. Київ : Веселка, 1989. 54 с.
- 15.Вінграновський М. З обійнятих тобою днів. Поезії. Для старшого шкільного віку. Київ : Веселка, 1993. 303 с.
- 16.Вінграновський М. Вибрані твори. Передмова Л. Талалая. Київ : Дніпро, 2004. 832 с.
- 17.Вінграновський М. Вибрані твори: У 3 т. Т.1. Поезії. / Вступна стаття Т. Салиги]. Тернопіль : Богдан, 2004. 400 с.
- 18.Вінграновський М. Ранні поезії. *Березіль*. Харків, 2006. № 11-12. С. 140–152.
- 19.Вінграновський М. Гусенятко. *Вінграновський М. Танець журавки: оповідання, новели для серед. шк. віку*. Київ : Лелека, 2003. С.71–80.
- 20.Гальчук О. Лірична сповідь М. Вінграновського. *Слово і час*. 2008. № 4. С. 3–7.
- 21.Даниленко В. Туга за втраченим смыслом: проблема екзистенційного вакууму в українській малій прозі. *Слово і час*. 2000. № 3. С. 41–42.
- 22.Денисюк І. Жанрові проблеми новелістики. *Розвиток жанрів в українській літературі ХІХ – п. ХХ ст. : зб. наук. праць*. Київ : Наук. думка, 1986. С. 6–48.
- 23.Денисюк І. Розвиток малої прози в українській літературі ХІХ–поч. ХХ ст. : монографія. Львів : Академічний експрес, 1999. 276 с.
- 24.Дзюба І. Чарівник слова. Українське слово: Хрестоматія української літератури та літературної критики ХХ ст. : у 4 кн. Кн. 3. Київ : Рось, 1995. С. 330–336

- 25.Дзюба І. Духовна міра таланту. *Українська мова і література в школі*. 1986. № 11. С. 16–18.
- 26.Дереза Л. Російська літературна казка першої половини ХІХ століття в системі жанрів романтизму: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. філол. наук. Сімферополь, 2005. 40 с.
- 27.Дідуга Р. Геній Вінграновського. *Дзвін*. 2006. № 11-12. С. 25–35.
- 28.Добролежа А. Микола Вінграновський у спогадах, листах, кіно. *Вітчизна*. 2006. № 9-10. С. 128–134.
- 29.Дончик В. У синьому небі я висіяв ліс. *З потоку літ і літпотоку*. Київ, 2003. С. 229–231.
- 30.Жулинський М. Його творида Україна. *День*. 2004. 28 травня. С. 20.
- 31.Зборовська Н. Чари поезії. *Слово і час*. 1991. № 11. С. 92–93.
- 32.Зборовська Н. Стильовий портрет шістдесятників. *Слово і час*. 2001 № 12 С. 26–43.
- 33.Ільницький М. Багатогранність єдності: Проблемно-стильові тенденції сучасної української радянської поезії. Київ : Дніпро, 1984. 234 с.
- 34.Ільницький М. Світогляд і талант: Творчість Миколи Вінграновського. *Українська мова і література в школі*. 1980. № 3. С. 15–24.
- 35.Ільницький М. У вимірах часу: Літературно-критичні статті. Київ : Радян. письмен., 1988. С. 113–119.
- 36.Історія української літератури ХХ століття: У 2-х кн. Кн. 2. / За ред. В. Дончика. Київ : Либідь, 1998. С. 130–136.
- 37.Кіт Д., Береза І. Автобіографізм прози Миколи Вінграновського. *Зб. наук. праць*. Миколаїв : МДУ, 2007. С. 88–91.
- 38.Косарева Г. Феномен «хімерної прози» М. Вінграновського та В. Шевчука у духовному просторі України. *Зб. наук. праць*. Миколаїв : МДУ, 2007. С. 92–96.
- 39.Кравченко А. Еволюція справжня і мнима. *Діалектика художнього пошуку: Літературний процес 60-80-х років*. Київ : Наукова думка. 1989. С. 175–207.

- 40.Кремінь Т. Небо взяв на зорі. *Літературна Україна*. 2006. 9 листоп. С. 1–2.
- 41.Кужільна Л. Трагічна модель світу М. Вінграновського. *Українська мова і література у середніх школах, гімназіях, ліцеях та колежіумах*. 2008. № 4. С. 193–198.
- 42.Лазарук М. Віч-на-віч із Майстром. *Кур'єр Кривбасу*. 2006. № 198. С. 105–109.
- 43.Літературознавчий словник-довідник. / За ред. Ю. Коваліва. Київ : Академія, 1997. 752 с.
- 44.Меншій А. Генеза творчості Миколи Вінграновського. *Зб. наук. праць*. Миколаїв : МДУ, 2007. С. 49–53.
- 45.Мовчан Р. Українська література: Підручник для 5-го кл. загальноосвітніх навчальних закладів. К., 2005. 240 с.
- 46.Моренець В. «Слово, що випало з мовчання філософів. *Слово і час*. 1997. № 4. С. 17–28.
- 47.Моренець В. Відтворити цілісність світу. *На відстані серця: Літературно-критичні статті, нариси, есе*. Київ : Радян. письмен, 1986. С. 58–81.
- 48.Моренець В. Свобода поезії і поезія свободи (До 60-ліття М. Вінграновського. *Дивослово*. 1996. № 11. С.10–14.
- 49.Мусієнко О. Шістдесятники: звідки вони. *Пам'ять століть*. 1997. № 2. С. 34–39.
- 50.Осадчий В. В зелені під серцем ворухнулася весна... Поезія М.Вінграновського. *Дивослово*. 2002. № 9. С.14–18.
- 51.Романюк Л. Проблема художньої рефлексії світу дитинства в прозі М.Вінграновського. *Зб. наук. праць*. Миколаїв : МДУ, 2007. С. 112–116.
- 52.Салига Т. Поет – це слово, це його життя... Вінграновський М. *Вибрані твори: У 3 т. Т. 1*. Тернопіль : Богдан, 2004. С. 5–54.
- 53.Салига Т. Микола Вінграновський: Літературно-критичний нарис. Київ : Радян. письмен, 1989. 167 с.

- 54.Сизоненко О. Степовий наш Гайявата. *Голос України*. 2004. 28 липн. С. 7.
- 55.Слабошпицький М. З голосу нашої Клію. *Події і люди української історії*. Київ : Махаон, 2003. 224 с.
- 56.Собчук Л. Розповідна майстерність Миколи Вінграновського у світлі сучасної наратології (на матеріалі повісті “Сіроманець”): Наративні виміри літератури. *Матеріали міжнародної конференції з наратології*. (Тернопіль, Україна. 23-24 жовтня 2003 р.). *Studia methodologica*. Вип.16. Тернопіль : Редакц.-видав. відділ ТНПУ, 2005. С. 160–164.
- 57.Сулима М. Світ, створений всерйоз. *Література. Діти. Час*. Київ : Веселка, 1984. С. 306–310.
- 58.Сулима М. Срібний берег поета. *Книжиця у семи розділах*. Київ, 2006. С. 81–88.
- 59.Талалай Л. Талант щирості. *Дивослово*. 1998. № 10. С. 58–61.
- 60.Талалай Л. Передчуття любові і добра. *Сучасність*. 1996. № 11. С. 38–43.
- 61.Талалай Л. Його поезії легко набирають висоту. *Літературна Україна*. 1996. 6 листоп. С. 5.
- 62.Талалай Л. Ілюзія добра і щастя. *Березіль*. Харків, 2004. С. 166–176.
- 63.Ткаченко А. Мистецтво слова (Вступ до літературознавства). Київ : Правда Ярославичів, 1988. 488 с.